

Jerzy Kwaśniewski

**SEKCJA SOCJOLOGII DEWIACJI I KONTROLI SPOŁECZNEJ
POLSKIEGO TOWARZYSTWA SOCJOLOGICZNEGO**

Zarys działalności w latach 1979-1994

Sekcja Socjologii Dewiacji i Kontroli Społecznej PTS powołana została decyzją Zarządu Polskiego Towarzystwa Socjologicznego w listopadzie 1979 roku z inicjatywy grona członków Oddziału Warszawskiego Towarzystwa. Kazimierz Frieske, Andrzej Kojder i Jerzy Kwaśniewski wystąpili 15 października 1979r. do ogółu członków PTS z ideą utworzenia Sekcji. Kilkadziesiąt osób pozytywnie odpowiedziało na projekt. 15 listopada 1979r. inicjatorzy zwrócili się do Zarządu Głównego Towarzystwa o powołanie Sekcji, co nastąpiło w dniu 24 listopada 1979r. na podstawie jednomyślnej decyzji Zarządu Głównego.

Inicjatorzy utworzenia Sekcji przywoływali następujące **przesłanki** swej inicjatywy (por. Wniosek założycieli Sekcji, 1979, Kojder, 1987 s. 102):

1. W latach siedemdziesiątych znacznie rozwinął się w Polsce nurt badań i refleksji teoretycznych poświęconych zagadnieniom szeroko rozumianej dewiacji społecznej, a także reakcji społecznej wobec dewiacji i jej skutków oraz regulacyjnym funkcjom kontroli społecznej (zarówno zinstytucjonalizowanej, jak i nieformalnej) nad różnorodnymi zachowaniami dewiacyjnymi.
2. Problematyka ta tylko w niewielkim stopniu mieściła się w profilu zainteresowań istniejących sekcji przedmiotowych PTS, co nie stwarzało wystarczających warunków do integracji i współpracy naukowej socjologów zajmujących się zagadnieniami patologii społecznej.
3. Wielu socjologów zajmujących się dewiacją społeczną prowadzi swe badania w niesocjologicznych instytucjach naukowych. Powoduje to, że z reguły nie mają możliwości dyskusowania i konsultowania projektów badawczych oraz prezentowania wyników badań w szerszym gronie specjalistów.
4. Od połowy lat siedemdziesiątych coraz liczniej aspirują do środowiska socjologicznego (z racji posiadanych kwalifikacji i zainteresowań zawodowych) absolwenci niesocjologicznych kierunków studiów mających specjalizacje socjologiczne, które

merytorycznie wiążą się z problematyką dewiacji i kontroli społecznej. Tylko część z nich miała możliwość rozwijania swych zainteresowań w istniejących sekcjach PTS.

5. Problematyka dewiacji i kontroli społecznej jest przedmiotem stale rosnącego zainteresowania socjologów w innych krajach, czego wyrazem było utworzenie przy Międzynarodowym Towarzystwie Socjologicznym Komitetu Badawczego Socjologii Dewiacji i Kontroli Społecznej.

Natomiast szczegółowe cele merytoryczne, które przeświecały Sekcji w momencie jej powstawania, formułowane były tak (Kojder, 1981):

1. " Wychwytywanie", krytyczna prezentacja i analiza badań oraz koncepcji teoretycznych, aktualizujących wiedzę o zjawiskach dewiacji i kontroli społecznych w naszym kraju, ze szczególnym uwzględnieniem studiów nad funkcjonowaniem sądów, ośrodków przystosowania społecznego i środków publicznego przekazu.

2."Skracanie dystansu" dzielącego polską naukę od światowej socjologii dewiacji poprzez systematyczne przedstawianie najnowszych teorii, koncepcji i wyników badań.

3. Wypracowanie takich ustaleń teoretycznych, które by opierały się na rodzimej, niezwykle bogatej tradycji socjologicznej i które byłyby zdolne wyjaśnić deformacje w funkcjonowaniu polskiego systemu ekonomiczno-politycznego. Analizy zjawisk i zachowań dewiacyjnych oraz mechanizmów kontroli społecznej należy dokonywać w takich kategoriach, które byłyby adekwatne do tradycji kulturowej polskiego społeczeństwa.

4. Podejmowanie badań eksperjalnych przede wszystkim nad niezinstytucjonalizowanymi, spontanicznymi próbami w pełni samorządnego, niezależnego rozwiązywania rozmaitych trudnych problemów życia zbiorowego.

5. Opracowywanie doraźnych komentarzy na temat polityki społecznej oraz badanie tzw. dewiacji instytucjonalnej, organizacyjnej i tropienie społecznego tła (i skutków) takich zjawisk, jak korupcja, klikowość, nadużywanie stanowisk dla korzyści osobistych, zanik mechanizmów mediacyjnych w rozwiązywaniu problemów społecznych norm sprawiedliwości społecznej.

6. Ujawnianie dysfunkcjonalności istniejącego systemu "dystrybucji władzy", prawnych i pozaprawnych ograniczeń uczestnictwa obywateli oraz organów przedstawicielskich

w sprawowaniu władzy, sprzecznym z prawem i poczuciem sprawiedliwości przywilejów itp.

Przebieg wydarzeń w kraju w roku 1980 i 1981 potwierdził, że zawarta w programie Sekcji diagnoza głównych obszarów zagrożeń społecznych i politycznych była trafna.

Inauguracyjne zebranie Sekcji odbyło się dnia 24 stycznia 1980 r. Wzięły w nim udział następujące osoby: D. Andrejew, A. Bielewicz, M. Błaszczyk, W. Brodniak, A. Duracz-Walczak, K. Frieske, Z. Galor, L. Gluck, J. Igański, E. Jabłońska, K. Kiciński, A. Kojder, A. Kołodziejczyk, A. Kosowska-Mościskier, J. Kurczewski, J. Kwaśniewski, B. Krzystoszek, A. Leo-Wiśniewska, W. Maciejewski, M. Melchior, A. Mościskier, Z. Olszewski, J. Pabian, E. Pajestka, W. Pawlik, J. Pawłowska, B. Post, R. Sobiech, M. Sokołowska, Z. Welcz, A. Zieliński oraz J. Jasiński z ramienia Zarządu Głównego PTS.

A. Kojder przedstawił na tym zebraniu propozycje założeń programowych Sekcji, które zostały przedyskutowane i zaakceptowane. Wybrany został **Zarząd** pierwszej kadencji, który ukonstytuował się w następujący sposób: J. Kwaśniewski - przewodniczący, A. Kojder - wiceprzewodniczący, D. Andrejew - sekretarz, M. Błaszczyk, L. Falandysz, K. Frieske i B. Post - członkowie Zarządu Sekcji.

J. Kwaśniewski przewodniczył pracom Sekcji do września 1982 r. gdy ze względów losowych zrezygnował z tej funkcji. Przewodnictwo Sekcji objął A. Kojder, w latach 1990-1992 - ponownie J. Kwaśniewski, a od 1993 roku przewodniczącym Sekcji jest K. Frieske.

Funkcję sekretarza Sekcji przejęła w 1982 r. B. Post, a następnie w 1987 roku - Krzysztof Kubala. Od 1990 roku B. Post nadal nieprzerwanie pełni tę funkcję.

Oprócz wyżej wymienionych osób, do Zarządu Sekcji wybierani byli także - w różnych okresach - Robert Sobiech, Wiesław Staśkiewicz, Jacek Tarkowski i Joanna Zamecka.

W pierwszym roku swej działalności Sekcja liczyła 60 członków, a w 1983 r. - 80, spośród których 2/3 mieszkało w Warszawie, a 1/3 w piętnastu innych miejscowościach. W 1993 r. Sekcja liczyła około 120 nominalnych członków.

Działalność Sekcji objęła wszystkie przewidziane statutem PTS formy, a zwłaszcza naukowe zebrania oraz publikowanie prac Sekcji.

Naukowe zebrania Sekcji były poświęcone następującym tematom (niżej podane są one w kolejności lat, w których odbyły się, w nawiasie nazwiska referentów):

1980: Dewiacja i kontrola społeczna - luki interpretacyjne (D. Andrejew, K. Frieske), Łapownictwo w opinii publicznej (A. Rzepliński), Powstanie, rozwój i upadek organizacji społeczno-ideowej: casus ZMP (J. Łatomska), Więzień w społeczeństwie (H. Wantuła);

198: Kuratorskie ośrodki pracy z młodzieżą: próba diagnozy i oceny (K. Sawicka), Model poradnictwa odwykowego dla alkoholików (A. Żmudzki), Strefa irracjonalności - próba testu empirycznego (A. Kojder), Toksykomania - diagnoza zjawiska i jego związki z przestępczością (M. Trzcńska-Łabędzka), Socjoterapia - pomoc osobom uzależnionym lekowo (J. Jakubowski), Opresyjne funkcje kontroli prawnej (T. Szymanowski, L. Falandysz), Jaka powinna być nowa ustawa o przeciwdziałaniu zjawiskom pijaństwa i alkoholizmu? (dyskusja panelowa: L. Falandysz, K. Frieske, T. Izydorkiewicz, J. Kwaśniewski, R. Sobiech), Manipulowanie informacją (J. Maziarski),

1982: zawieszenie działalności PTS i trudności lokalowe, spowodowane wprowadzeniem stanu wojennego przez ówczesne władze pod kierunkiem gen. Wojciecha Jaruzelskiego, wpłynęły na to, że w tym roku Sekcja nie odbywała oficjalnych zebrań naukowych;

1983: Manowce prawnej regulacji problemów społecznych (dyskusja panelowa: L. Falandysz, K. Frieske, J. Kwaśniewski, K. Wierzbowski), Ewolucja prawa karnego na tle przemian społecznych w PRL lat osiemdziesiątych (L. Gardocki), Zagrożenia społeczne w Polsce współczesnej (W. Lamentowicz), Dewiacja społeczna w Skandynawii (M. Płatek);

1984: Dewiacyjne zachowania młodzieży w świetle badań metodą: self-report (A. Siemaszko - zebranie wspólne z Pracownią Socjologii Dewiacji i Socjotechniki IPSiR UW), Dyskusja na temat: Opcje teoretyczne a problemy społeczne (wprowadzenie: K. Frieske, J. Kubin);

1985: Bohaterowie czy przestępcy? Metody i efekty systemu kontroli i represji w Imperium Rosyjskim (E. Kaczyńska), Uzależnienia lekowe w Polsce (J. Moskalewicz), Sierpniowy apel Kościoła o trzeźwość w świetle wyników badań (A. Bielewicz), Obywatelskie nieposłuszeństwo (L. Falandysz);

1986: Potoczne wizje władzy (M. Busłowicz), Całościowa analiza społeczeństwa polskiego (dyskusja nt. pracy A. Podgóreckiego), Próba zastosowania koncepcji anomii społecznej do badania i interpretacji postaw i zachowań we współczesnym życiu zbiorowym (K. Szafraniec), Wiedza a sprawiedliwość (K. Frieske), Przestępczość w środkach masowego

przekazu (R. Sobiech) Kontrola i dewiacja społeczna jako zjawiska współzależne (J. Zamecka);

1987: Destrukcyjność w życiu społecznym (W. Lamentowicz), Interes społeczny a dysfunkcyjność prawa (M. Wyrzykowski), Tzw. przestępstwo celowościowe. Teoria i praktyka art. 282a k.k. (P. Ł. J. Andrzejewski, M. A. Nowicki), Dysfunkcyjność kultury prawnej (A. Kojder), A Comparative Analysis of Factors Related to Fear of Crime in the USA and the Federal Republic of Germany (Raymond Teske-USA), Systemy pomocy ofiarom przestępstw (K. Kubala), Próba zastosowania koncepcji anomii społecznej do badania i interpretowania postaw i zachowań w życiu zbiorowym (K. Szafraniec);

1988: Narkomania a cywilizacja współczesna (E. Nejman-Francja, wspólnie z Sekcją Socjologii Medycyny), Dewiacje amerykańskiej nauki (Z. Lasocik), Przemoc w Europie w XIX i XX wieku (W. Spirydowicz), Strategie przeciwdziałania opozycji (J. Lityński), Wrażenia z pobytu naukowego w Carleton University, Kanada (J. Kwaśniewski) Proces rozpadu wartości w polskim środowisku naukowym po II wojnie światowej (J. Goćkowski) Bariery przekształceń ustrojowych we współczesnej Polsce (J. Szymanderski);

1989: Sądownictwo w PRL, między niezawisłością a dyspozycyjnością (A. Rzepliński), Nauka w poznawczych orientacjach elity biurokratycznej (K. Frieske), Przemiany w sektorze publicznym Szwecji: przyczyny i perspektywy (J. Sarnecki-Szwecja) Wpływ prawa na gospodarkę rynkową w Japonii (Teruji Suzuki-Japonia);

1990: Uwagi o projekcie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego (J. Kwaśniewski), Postępowanie pojednawcze w sprawach karnych (S. Kos-Rabcewicz), Postrzeganie "granic władzy" (M. Busłowicz-Egeman), Nomenklatura - kariery zawodowe (K. Frieske);

1991: Problemy duszpasterstwa więziennego (Z. Lasocik), Koncepcje metodologiczne W. Makarczyka a socjologia dewiacji (A. Kojder), Perspektywy socjologii kontroli społecznej (K. Frieske);

1992: A. Podgóreckiego koncepcja likwidacji problemu nomenklatury w Polsce (wprowadzenie: J. Kwaśniewski);

Sekcja organizowała także **zebrania seminaryjne, konferencje i sympozja naukowe**. W roku 1980-1981 odbywały się pod kierunkiem A. Kojdera seminaria Sekcji nt. "Współczesne koncepcje dewiacji: dylematy teoretyczne i realia społeczne". Odbyły się następujące posiedzenia w tym cyklu: Co to jest teoria labellingu? (A. Kojder), Dewiacja

w perspektywie konfliktu kultur (A. Siemaszko), Koncepcja podkultury (A. Siemaszko), Dewiacja w świetle kryminologii krytycznej (L. Falandysz).

Również w 1980 r. Sekcja była współorganizatorem - wraz z Sekcją Socjologii Medycyny PTS, sesji naukowej nt. Najnowsze wyniki badań nad alkoholizmem. W czasie sesji referaty przedstawili członkowie Sekcji: K. Frieske: Pijaństwo - złożoność problemu a złożoność przeciwdziałań, J. Moskalewicz: Trendy w poziomie i strukturze spożycia alkoholu w różnych krajach.

Stan wojenny, czasowe zawieszenie działalności PTS oraz pogorszenie się warunków finansowych, organizacyjnych i lokalowych Towarzystwa w 1982 r. zmusiły Zarząd i Członków Sekcji do poszukiwania zastępczych form i środków dla swej działalności, m. in. do pozyskiwania przez Sekcję dla swych inicjatyw /lub przyłączenia się przez Sekcję do inicjatyw/ rozmaitych instytucji naukowych zajmujących się zagadnieniami dewiacji czy patologii społecznej. I tak, w 1983 r. Sekcja uczestniczyła w konferencji na temat ograniczenia patologii społecznej (Jabłonna) zorganizowanej przez Komitet "Polska 2000", w konferencji na temat alkoholizmu, zorganizowanej przez Instytut Psychoneurologiczny AM w Warszawie.

W grudniu 1984 r. Sekcja przygotowała, wraz z Pracownią Socjologii Dewiacji i Socjotechniki Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego 3-dniową konferencję naukową pt. „Społeczna kontrola zachowań dewiacyjnych”. Członkowie Sekcji wygłosili na tej konferencji 10 referatów. Sprawozdanie z konferencji, które zgromadziła około 50 przedstawicieli ośrodków naukowych warszawskich i pozawarszawskich, opublikowane zostało na łamach Studiów Socjologicznych (J. Zamecka, 1985), a materiały w „Pracach IPSIR UW”.

Zarząd Sekcji nawiązał również z początkiem lat 80-ch ścisły kontakt z Research Committee on Sociology of Deviance and Social Control przy I.S.A. uzyskując dla członków Sekcji możliwość wymiany tą drogą informacji naukowej z zagranicznymi socjologami oraz możliwość publikowania w Newsletter tego R.C. informacji o pracy Sekcji i jej członków. Kilku członków Sekcji stało się członkami RC ISA, a A. Kojder został wybrany członkiem Zarządu tego Komitetu Badawczego ISA.

W 1981 r. opracowane zostały w Sekcji dwie **ekspertyzy**. Pierwsza na temat **ustawy o ochronie zdrowia psychicznego** (autorstwa J. Kwaśniewskiego) na prośbę

przewodniczącego NSZZ "Solidarność" Lecha Wałęsy, druga na temat **projektu ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi** (autorzy K. Frieske i R. Sobiech), przesłana do komisji Walki z Alkoholizmem przy Radzie Ministrów i Społecznym Komitecie Przeciwalkoholowym. Obie ekspertyzy poprzedzone były zebraniem naukowym Sekcji, na których dyskutowane były ich tezy.

Sekcja uczestniczyła w organizacji i pracach **Zjazdów Socjologicznych**. Udział Sekcji w VI Ogólnopolskim Zjeździe Socjologicznym w Łodzi (we wrześniu 1982 r.) polegał na zgromadzeniu zjazdowej grupy roboczej obradującej na temat: "Dewiacja społeczna jako przejawy zaradności zbiorowej". Zadaniem grupy roboczej było przedyskutowanie tezy głoszącej, że wiele zjawisk, przybierających charakter swego rodzaju "plag" społecznych (w tym takie zjawiska , jak np. korupcja, alkoholizm, klikowość, przestępczość gospodarcza, kradzieże, przestępczość młodzieży) mają swe źródła w rozwiązaniach instytucjonalnych i organizacji życia społecznego w Polsce. Ponadto, jako inne tematy do dyskusji, Sekcja przedstawiła następujące zagadnienia: Wpływ kultury politycznej i infrastruktury moralnej społeczeństwa na zjawiska dewiacyjne; Polityka prawa jako stymulator zachowań dewiacyjnych; Dewiacyjne skutki funkcjonowania instytucji socjalizacyjnych, izolacyjnych i gospodarczych; Rola opinii publicznej i innych nieformalnych środków kontroli w kształtowaniu zachowań dewiacyjnych; Dewiacyjne formy przystosowywania się do warunków życia codziennego.

Zarząd Sekcji postanowił nie organizować żadnej sesji problemowej na Kongresie Socjologicznym we Wrocławiu. Stałe odkładanie terminu Zjazdu ograniczone możliwości finansowe dla zapewnienia udziału w Kongresie referentów i członków Sekcji oraz względ na przewidywane przeładowanie programu Zjazdu spowodowały taką właśnie decyzję Zarządu. Członkowie Sekcji uczestniczyli w Zjeździe, który odbył się ostatecznie we wrześniu 1986 r., indywidualnie jako członkowie PTS.

Ze względu na nieudzielenie zgody przez Ministra Szkolnictwa Wyższego żaden z członków Sekcji nie uczestniczył w Kongresie Socjologów w New Delhi.

W kolejnych Zjazdach Socjologicznych krajowych i organizowanych przez ISA członkowie Sekcji uczestniczyli indywidualnie. Dopiero na Zjeździe w Lublinie w 1994 r. Sekcja zorganizowała sympozjum (kierownik: K. Frieske) poświęcone **zagadnieniom marginalizacji społecznej**. Materiały naukowe z tej sesji przygotowane zostały do publikacji przez K. Frieske.

Sekcja prowadziła przez cały okres swego istnienia dość intensywną **działalność wydawniczą**, publikując dotychczas V tomów „Prac Sekcji”. Już pod koniec 1981 r. ukazał się I tom Prac Sekcji, zatytułowany "Dewiacja i kontrola społeczna" (s. 133) zawierający, poza notami redakcyjnymi, bibliograficznymi i sprawozdaniami, następujące prace: Społeczeństwo polskie wobec osób ukaranych pozbawieniem wolności (K. Wantuła); Kilka uwag o prawie karnym i wymiarze sprawiedliwości (L. Falandysz); Irracjonalność dnia codziennego: charakterystyka przekonań przesądnych (A. Kojder); Reakcja dewiantów na reakcję społeczną (J. Kwaśniewski); Pijaństwo, społeczny kontekst przeciwdziałania (K. Frieske); Uwagi do projektu ustawy "O wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi" (K. Frieske, R. Sobiech).

W zapoczątkowanej przez Sekcję serii „Polish-Greek Studies” wydany został vol. I pt. Social Deviance and Social Control (Athens-Komotini 1987, ss. 103). Zawiera on prace członków Sekcji: P. Moczydłowskiego, K. Kubali, L. Falandysza i A. Kojdera. Przygotowany został także w Tom II serii, którego publikacja nie doszła do skutku.

Inicjatywą wydawniczą, w której Sekcja współuczestniczyła, jest publikacja tomu 11 „Prac IPSiR UW” pt. **"Społeczna kontrola zachowań dewiacyjnych"** (red. J. Kwaśniewski, ss. 203, Wyd. UW, nakład 500 egz.). Tom zawiera materiały z ogólnopolskiej konferencji zorganizowanej w 1984 r. przez Zarząd Sekcji i Pracownię Socjologii Dewiacji i Socjotechniki IPSiR UW. Obejmuje on 13 opracowań następujących autorów - w większości członków Sekcji: A. Bielewicz, A. Zieliński, M. Busłowicz, J.K. Falewicz, M. Jarosz, A.Z. Kamiński, A. Kojder, J. Kwaśniewski, P. Moczydłowski, M. Porowski, A. Rzepliński, A. Siemaszko, Z. Welcz, J. Wódz i J. Zamecka. Długi cykl publikacji tomu był skutkiem ingerencji cenzorskich.

Drugim tomem Prac Sekcji był tom pod redakcją K. Frieske pt.: **„Socjologia problemów społecznych”** obejmujący m. in. prace: A. Kojdera, M. Mlickiego, J. Kubina.

Tom III, redagowany przez J. Kwaśniewskiego, R. Sobiecha i J. Zamecką nosił tytuł: **„Zaradność społeczna. Z badań nad społecznymi inicjatywami w dziedzinie rozwiązywania problemów Polski lat 80-tych”** i został opublikowany przez Ossolineum w roku 1990.

Natomiast Tom IV pt. **„Przymus w społeczeństwie”**, zredagowany przez A. Kojdera opublikowany został przez PTS oraz Instytut Socjologii UW w 1989 roku.

W 1992 roku ukazał się V tom Prac Sekcji pt. „**Między Autonomią a Kontrolą**” pod red. A. Kojdera i J. Kwaśniewskiego. Tom ten, obejmujący artykuły wielu członków Sekcji zadedykowany został Profesorowi Adamowi Podgóreckiemu. Został on wydany wspólnie z Zakładem Socjologii Norm, Dewiacji i Kontroli Społecznej IPSiR UW.

W przygotowaniu jest tom VI Prac Sekcji, pod redakcją K. Frieske, poświęcony zagadnieniom marginalizacji społecznej, obejmujący materiały sympozjum na ten temat, które odbyło się, z walnym udziałem członków Sekcji, podczas Zjazdu Socjologicznego w Lublinie w 1994 r.

Sekcja a życie społeczne i polityczne. Działalność Sekcji, mimo swej naukowej natury, uwzględniała w swych założeniach i w praktyce zainteresowanie dla tzw. problemów społecznych, a także kwestii społeczno-politycznych. Znajdowało to wyraz w tematyce zebrań naukowych Sekcji, w działalności wydawniczej oraz stanowiskach zajmowanych przez Sekcję w sprawach publicznych. Zawieszenie działalności PTS na skutek wprowadzenia stanu wojennego przerwało również prace Sekcji. Zostały one wznowione we wrześniu 1982 r. Tok ówczesnych wydarzeń politycznych, kłopoty lokalowe i finansowe PTS wstrzymały bieg wielu prac i form działalności Sekcji. Natomiast późniejsze, stopniowe rozluźnienie totalitarnego gorsetu pod koniec lat 80-ch sprzyjało z kolei angażowaniu się wielu kolegów poza ramami aktywności Towarzystwa, co siłą rzeczy osłabiło także funkcjonowanie Sekcji.

Udziałem Sekcji i jej członków były w latach 80-ch liczne polityczne trudności i przeszkody w działalności naukowej. Z tego powodu nie doszedł do skutku udział członków Sekcji w Kongresie Socjologów w New Delhi. Wprawdzie referat przewodniczącego J. Kwaśniewskiego został włączony do programu Zjazdu, a Zarząd Główny PTS włączył Jerzego Kwaśniewskiego do delegacji na Zjazd, jednak Minister Szkolnictwa Wyższego odmówił zgody na jego wyjazd do Indii (podobnie jak w przypadku zamierzonego wyjazdu na konferencje ISA we Francji-1985 i w Bułgarii-1987).

Fragmety II Tomu prac Sekcji („Socjologia Problemów Społecznych” pod red. K. Frieske) zostały zakwestionowane przez urząd cenzury, który domagał się m. in. zmiany wyników badań empirycznych oraz przeinaczenia treści cytowanego dokumentu oficjalnego (sic!). Ostatecznie Tom ukazał się - w następstwie negocjacji - z kilkoma poprawkami, jeden z tekstów został wycofany na wniosek autora.

Stanowisko Cenzury zagroziło w latach 80-ch inicjatywie wydawniczej, której Zarząd Sekcji był współuczestnikiem; publikacji Tomu 11 „Prac IPSIR UW” (pod red. J. Kwaśniewskiego), który zawierał referaty z konferencji Sekcji i IPSIR UW nt.: „Społeczna kontrola zachowań dewiacyjnych”, grudzień 1984 r. W październiku 1986 r. cztery artykuły z tego Tomu zakwestionowane zostały przez warszawski okręgowy urząd cenzury. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, wydające „Prace IPSiR UW” zaskarżyło tę decyzję - w porozumieniu z redaktorem tomu (J. Kwaśniewski) oraz autorami inkryminowanych tekstów (M. Busłowicz-Egeman, A. Kamiński, J. Kwaśniewski, P. Moczydłowski), do Głównego Urzędu cenzury. Pełnomocnikiem prawnym Wydawnictwa był Mirosław Wyrzykowski. Główny urząd cenzury utrzymał decyzję odmowną. Dyrektor Departamentu Informacji i Nadzoru GUKPiW Justyn Sobol uznał, że artykuły te noszą znamiona działalności przestępczej, zagrożonej przez kodeks karny więzieniem. Wydawnictwa UW zaskarżyły decyzję Głównego Urzędu do Naczelnego Sądu Administracyjnego. W następstwie Główny Urząd uchylił zarówno swoją decyzję, jak i decyzję okręgowego urzędu cenzury a Wydawnictwo UW wycofało skargę. Sytuacja wróciła do punktu wyjścia, tzn. Wydawnictwo UW złożyło ponownie Tom do okręgowego urzędu cenzury, która tym razem wyraziła zgodę na jego publikację. Ukazał się ostatecznie w 1989 r.

W październiku 1983 r. przewodniczący Sekcji, Andrzej Kojder, działając z upoważnienia Zarządu, skierował do ZG PTS pismo w sprawie udzielenia niezbędnej pomocy jednemu z tymczasowo aresztowanych członków Sekcji, „podejrzanemu o przechowywanie i rozpowszechnianie ulotek o wrogiej treści, t. j. czyn przewidziany w art. 271 par. 1 k. k. i inne”.

Z początkiem 1984r. Zarząd Sekcji wystąpił do Zarządu Głównego PTS z wnioskiem o włączenie do porządku obrad Walnego Zgromadzenia Towarzystwa sprawy tłumienia krytyki w środkach masowego przekazu. ZG PTS podjął w tej sprawie negatywną decyzję stwierdzając, że byłoby to wykroczeniem poza profesjonalny charakter Towarzystwa.

W 1989 roku powstały warunki do swobodnej dyskusji i badania zagadnień społecznych i instytucjonalnych dewiacji, tzw. patologii i problemów społecznych oraz do podejmowania prób ich rozwiązywania. Wielu członków Sekcji włączyło się do działalności społeczno-politycznej w strukturach państwowych, związkowych, samorządowych itp.

W ciągu 15 lat dotychczasowej działalności Sekcji liczba jej członków podwoiła się, zmniejszyła się natomiast liczba osób aktywnie zaangażowanych w jej pracach. Sekcja jest nadal forum dyskusji nad zagadnieniami patologii społecznej, dysfunkcjonalnością instytucji, mechanizmami destrukcji reguł normatywnych w życiu publicznym, ustrojowymi ograniczeniami w korzystaniu z uprawnień i swobód obywatelskich, efektywnością kontroli społecznej i prawnej. Prace Sekcji przyczyniają się do rozpoznawania związków między zjawiskami dewiacyjnymi a funkcjonowaniem mechanizmów kontrolnych oraz ustalania, w jakich warunkach instytucje kontroli społecznej i prawnej stają się czynnikami sprawczymi zjawisk i zachowań dewiacyjnych w skali masowej, jakie są warunki ich skutecznego kontrolowania.

Bibliografia

Kojder, Andrzej (1981) Dokąd i po co idziemy (W:) Dewiacja i kontrola społeczna. Prace Sekcji Socjologii Dewiacji i Kontroli Społecznej (Tom I). Warszawa: Polskie Towarzystwo Socjologiczne;

Kojder, Andrzej, Kwaśniewski, Jerzy (1985) The Development of the Sociology of Law in Poland, International Journal of the Sociology of Law, Vol.13, Cambridge;

Kojder, Andrzej (1987) Powstanie i działalność Sekcji Socjologii Dewiacji i Kontroli Społecznej Polskiego Towarzystwa Socjologicznego (W:) Polska 2000. Zagrożenia społeczne oraz warunki i środki ich przezwyciężania. Cz. II, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Ossolineum;

Dewiacja i kontrola społeczna. Prace Sekcji Socjologii Dewiacji i Kontroli Społecznej (Tom I). Warszawa: Polskie Towarzystwo Socjologiczne;

Kwaśniewski, Jerzy (red.) (1989) Społeczna kontrola zachowań dewiacyjnych. „Prace IPSIR UW” T. 11;

Kojder Andrzej, Kwaśniewski, Jerzy (red. red.) (1992) Między autonomią a kontrolą. Praca zbiorowa dedykowana Profesorowi Adamowi Podgóreckiemu. Tom V Prac Sekcji Socjologii Dewiacji i Kontroli Społecznej PTS, Prace Zakładu Socjologii Norm, Dewiacji i Kontroli Społecznej IPSIR UW, Warszawa: Uniw. Warszawski-PTS;

Frieske, Kazimierz (red.) (19) Socjologia problemów społecznych. Prace Sekcji Socjologii Dewiacji i Kontroli Społecznej Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, Wrocław-Kraków-Warszawa-Gdańsk-Łódź: Ossolineum

Kojder, Andrzej (red.) (1989) Przymus w społeczeństwie. Tom III Prac Sekcji Socjologii Dewiacji i Kontroli Społecznej, Warszawa: PTS-IS UW;

Kwaśniewski, Jerzy, Sobiech, Robert, Zamecka, Joanna (red. red.) (1990) Zaradność społeczna. Z badań nad społecznymi inicjatywami w dziedzinie rozwiązywania problemów Polski lat osiemdziesiątych. Tom IV Prac Sekcji Socjologii Dewiacji

i Kontroli Społecznej Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Ossolineum;

Wnioski założycielskie oraz Sprawozdania Zarządu Sekcji Socjologii Dewiacji i Kontroli Społecznej Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, (1979-1994) Biuro Polskiego Towarzystwa Socjologicznego: Archiwum;

Zamecka, Joanna (1985), Konferencja pt.: „Społeczna kontrola zachowań dewiacyjnych”, Studia Socjologiczne Nr 3-4.